

рення, підвищити конкурентоспроможність вітчизняної продукції, збільшити добробут населення. Активізація інвестиційної діяльності в багатьох випадках залежить від питань участі банків в інвестиційному процесі, адже банки займають особливе місце в економіці, забезпечуючи рух грошових потоків та впливаючи на всі стадії суспільного відтворення.

Одна з проблем економічного розвитку України – це необхідність поживлення базових галузей промисловості. Динаміка вкладень підприємств в інвестиційну діяльність демонструє позитивну тенденцію, проте ці інвестиції здійснюються в більшості випадків власними коштами. Для активізації довгострокового кредитування реального сектора економіки потрібні комплексні заходи держави, Національного банку України, спільні зусилля законодавчої та виконавчої влади щодо формування попиту на інвестиції, що, в кінцевому підсумку, сприятиме загальному економічному зростанню.

1. Програма розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2001 р. №1801 // <http://nau.kiev.ua>.
2. Бюлетень НБУ. – 2006 – №2.
3. Регіональні аспекти розвитку банківського сектору (на прикладі Харківського регіону) / Васюренко О.В., Азаренкова Г.М., Сердюк Л.В., Федосік І.М., Сидоренко О.М., Христофорова О.М., Волохата К.О., Волохата В.Е., Омельченко Г.В.; науковий звіт. – ХБІ УАБС НБУ. – 2005. – 142 с.
4. Карчева Г. Моделювання інвестиційної діяльності банків // Вісник НБУ. – 2004. – №10. – С.11-15.
5. Кот Л.Л. Інвестиційна діяльність в Україні: шлях активізації кредитних установ // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 2 (20). – С.36-39.
6. Кузнєцова А., Карпа А. Банківський сектор України як джерело фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності // Вісник НБУ. – 2004. – № 1. – С.60-63.
7. Луців Б.Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій. – Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2001. – 320 с.
8. Шелудько Н.М. Інвестиційний процес: оцінка ролі й участі банків // Фінанси України – 2003. – №8. – С.121-127.
9. Соціально-економічне становище України у 2005 р.: Статистична інформація // <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Грошова і банківська статистика за 2005 р. // <http://www.bank.gov.ua>.
11. Показники діяльності банків // <http://aub.com.ua>.

Отримано 30.03.2006

УДК 336.02

І.В.БАРАБАНОВ

Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ТА МЕХАНІЗМУ ЇХ ФОРМУВАННЯ

Розглядаються підходи до класифікації систем фінансових ресурсів та елементно-

го її розкладання, визначення дії та сприйняття елементів системи. Запропоновано матричну форму встановлення ефективності функціонування системи та концептуальну модель механізму формування фінансових ресурсів та їх використання для підвищення ефективності отримання сумарного максимального ефекту на підприємстві.

Систему фінансових ресурсів підприємства можна розглядати як економічну (вона підпорядковується економічним законам), діючу в сфері фінансово-кредитних відносин, динамічну (змінюється протягом часу), відкриту (взаємопов'язана із зовнішнім оточенням), керовану.

Метою функціонування системи фінансових ресурсів є забезпечення виробничої діяльності підприємства. Разом з тим просторово-часове функціонування господарчого суб'єкту передбачає наявність певних функцій та завдань. Залежно від розроблених цілей та завдань під впливом управлінської праці формується система фінансових ресурсів.

Таким чином, системою фінансових ресурсів підприємства можна вважати сукупність активів підприємства, що воно може використати при здійсненні своєї діяльності та для подальшого розвитку і функціонування.

Переходячи до розгляду елементів системи ресурсів, відзначимо, що існує кілька класифікацій елементів, виділених за різними ознаками [1-3].

Особливого значення для системи фінансових ресурсів підприємства у ринкових умовах набуває принцип синергії. У зв'язку з цим можна запропонувати наступні класифікації систем фінансових ресурсів:

1) синергетична (ефект від сукупної дії елементів вище за їх сумарний ефект);

2) з нульовим синергетичним ефектом (ефективність системи рівноцінна сумарній ефективності елементів);

3) деструктивна (загальна ефективність менша за сумарну ефективність елементів, тобто останні негативно впливають один на одного). Даний тип характеризується тим, що система віддає ресурси назовні, тобто у ній відбуваються процеси деструкції (розпаду) або вона вступила у фазу занепаду.

При виділенні елементів пропонується представити їх у вигляді схем.

Виділяючи елементи виходячи з визначення, що ґрунтується на сутності фінансових ресурсів логічно розглядати елементи за ступенем абсолютної ресурсності. Саме таким чином вони представлені в активі підприємства.

1. A_1 (грошові кошти та короткострокові фінансові вкладення) – активи, що мають практично абсолютну ресурсність.

2. A_2 (дебіторська заборгованість з терміном погашення до 12 місяців та інші оборотні активи) – активи, що мають деякі обмеження при використанні в якості знаків вартості.

3. A_3 (сировина, матеріали, незавершене виробництво, готова продукція, довгострокові фінансові вкладення та ін.) – активи, що можуть бути використані в якості знаків вартості у деяких випадках за умов їх високої ліквідності та потреби в них ринку.

4. A_4 (основні фонди, нематеріальні активи, незавершене будівництво) – активи, що використовуються у виключних випадках (як правило, за умов неплатоспроможності платника) або при створенні нового підприємства. На рис.1 наведено дію та сприйняття виділених елементів.

Рис.1 – Структура системи фінансових ресурсів:

A_1, A_2, A_3, A_4 – відповідні групи активів підприємства; P_1, P_2, P_3, P_4 – відповідні групи пасивів; ↑ – сприйняття елемента; ↓ – дія елемента.

Співвідношення відповідних груп активів і пасивів підприємства характеризує ліквідність його балансу. Різні варіанти формування ресурсів і можливості їхнього використання визначають ліквідність і фінансову стійкість суб'єкта господарювання.

Іншим критерієм виділення елементів фінансових ресурсів є право власності. У цьому випадку елементами є власні, позикові і тимчасово залучені ресурси.

Власні фінансові ресурси належать самому господарчому суб'єкту, і їхнє використання не спричиняє можливостей втрати контролю над діяльністю підприємства. У практиці господарювання ці ресурси використовуються головним чином для фінансування основних фондів, довгострокових інвестицій і, частково, для формування оборотних коштів.

Позикові ресурси не є власністю підприємства, їхнє використання чревате для нього втрапою незалежності. Уміле використання позико-

вих ресурсів підвищує ефективність власного капіталу підприємства.

Залучені ресурси – кошти, що не належать підприємству, але знаходяться в його обороті. Ці кошти до виникнення санкцій (штрафів або інших зобов'язань перед власниками) можуть бути використані за розсудом господарчого суб'єкта.

Співвідношення між названими вище елементами фінансових ресурсів визначає фінансову стійкість суб'єкта господарювання. На рис.2 наведено схему їхньої дії і сприйняття.

Рис.2 – Дія та сприйняття елементів системи фінансових ресурсів:

↑ – сприйняття елемента; ↑ – дія елемента.

Наступною ознакою виділення елементів фінансових ресурсів є терміновість використання. Як правило, ресурси класифікуються на короткострокові, середньострокові, довгострокові. Часовий період кожної групи може бути встановлений індивідуально.

Ресурси короткострокового призначення використовуються для фінансування поточної діяльності підприємства: формування оборотних коштів, короткострокових фінансових вкладень, розрахунків з дебіторами.

Ресурси середньострокового призначення використовуються для заміни окремих елементів основних фондів, їхньої реконструкції і переозброєння, але, як правило, не переслідується мета зміни технології або повної заміни устаткування.

Ресурси довгострокового призначення залучаються і застосовуються для фінансування основних фондів, довгострокових фінансових вкладень, венчурного фінансування. Мінімальна тимчасова границя цих засобів обумовлена терміном дії основних фондів. Якщо нижня тимчасова границя використання цих ресурсів обумовлена функціонуванням машин та обладнання, то логічно тут виділити ще одну групу ресурсів – для фінансування об'єктів наддовгострокового призначення, тобто будівель та споруд, для яких часова границя може скласти 10, 15

років і більше, враховуючи підхід до амортизації. Дія і сприйняття цих елементів показана на рис.3.

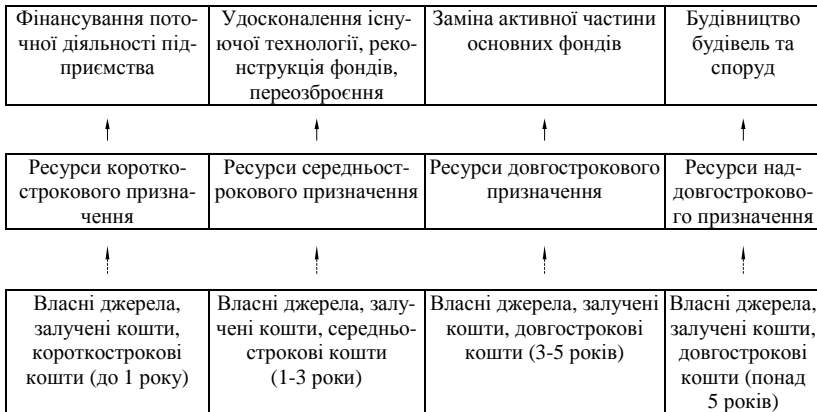

Рис.3 – Джерела фінансування та їх призначення:

↑ – сприйняття елемента; ↑ – дія елемента.

Розглянувши основні підходи до елементного розкладання системи фінансових ресурсів, можна сказати, що міжелементні зв'язки, співвідношення видів фінансових ресурсів, що використовуються, визначаючи структуру системи, обумовлюють також її стійкість. Саме в зіставленні із загальноприйнятими критеріями і фінансовими показниками, що вимагає зовнішнє середовище, визначаються тип фінансової стійкості, ліквідність підприємства та інші характеристики, які показують ефективність інтеграції з іншими системами фінансових ресурсів. Розподіл ресурсів за елементами показується в балансі підприємства: в активі – дія ресурсів, у пасиві – сприйняття. Разом з тим, оскільки ресурси підприємства повинні приносити прибуток, то є очевидною необхідність виміру загальної ефективності функціонування системи фінансових ресурсів. Це можна встановити за допомогою зіставлення витрат, пов'язаних з використанням усієї сукупності системи фінансових ресурсів, та отриманого прибутку. Для цього пропонується розглянути їх у матричній формі, яка дає уяву про витрати і прибуток, що виникають у результаті різних комбінацій ресурсів (табл.1).

У таблиці відповідно: V_1, V_2, \dots, V_n – витрати на відповідні комбінації фінансових ресурсів; Pr_1, Pr_2, \dots, Pr_m – прибуток від використання відповідних комбінацій фінансових ресурсів; E_{11}, \dots, E_{nm} – структурні елементи системи фінансових ресурсів; $\sum E_{jm}, \sum E_{mi}$ – сума

по відповідним рядкам, стовпцям матриці; $\sum(\sum B, \sum \text{Пр})$ – сумарна величина наявних в системі ресурсів (витрат на них або прибутку від використання).

Таблиця 1 – Витрати та прибуток системи фінансових ресурсів підприємства

Витрати системи	Прибуток системи				
	Пр ₁	Пр ₂	...	Пр _m	$\sum \text{Пр}$
B ₁	E ₁₁	E ₁₂	...	E _{1m}	$\sum E_{1i}$
B ₂	E ₂₁	E ₂₂	...	E _{2m}	$\sum E_{2i}$
...
B _n	E _{n1}	E _{n2}	...	E _{nm}	$\sum E_{ni}$
$\sum B$	$\sum E_{i1}$	$\sum E_{i2}$...	$\sum E_{im}$	\sum

Співставлення сумарного прибутку з витратами дозволяє встановити ефективність функціонування всієї системи фінансових ресурсів підприємства.

Показники, що характеризують стан системи фінансових ресурсів, доцільно підрозділити на три групи: структурні показники системи; показники функціонування та зовнішніх взаємозв'язків системи; показники ефективності функціонування системи.

Перша група – структурні показники системи – характеризує її внутрішнє середовище і структуру. Міць системи та обсяг вартості, що акумулюється, характеризує величина балансу.

Друга група – показники функціонування зовнішніх взаємозв'язків системи – характеризує інтенсивність функціонування системи, ступінь реалізації функцій фінансових ресурсів та взаємозв'язки із зовнішнім середовищем.

Третя група показує ефективність функціонування системи фінансових ресурсів. Вона є результуючою при оцінці стану та динаміки розвитку системи.

Заключним етапом аналізу стану та ефективності функціонування системи фінансових ресурсів підприємства може бути рейтингова оцінка, що базується на обраних показниках [5, с.290-303].

Основною вимогою до показників, що беруть участь в оцінці, є їх однакова спрямованість, тобто зростання значення показника є явищем позитивним.

Отже, для рейтингової характеристики системи фінансових ресурсів можуть бути використані наступні показники:

1. Концентрація власних ресурсів – показник першої групи, що характеризує незалежність системи від зовнішніх джерел фінансування.

2. Показник абсолютної ліквідності, що належить до першої групи та характеризує можливість негайно виконати короткострокові зобов'язання перед зовнішнім середовищем, а також наявність ресурсів у найбільш ліквідній формі, тобто їх здатність реалізувати інвестиційну функцію.

3. Показник оборотності всіх ресурсів підприємства, що відноситься до другої групи і показує як швидко всі наявні ресурси окупаються за рахунок виручки від реалізації.

4. Рентабельність власних ресурсів – показник третьої групи, що характеризує підсумкову ефективність власних ресурсів підприємства і раціональність та обґрунтованість використання зовнішніх джерел фінансування.

Рейтингова оцінка здійснюється за формулою

$$P = \sqrt{P_1^2 + P_2^2 + P_3^2 + P_4^2} \text{ при } P_i > 0, \quad (1)$$

де P – рейтингова оцінка функціонування системи фінансових ресурсів підприємства; $P_1 \dots P_4$ – сукупність обраних для оцінки показників.

До управління формуванням раціональної структури фінансових ресурсів та використання їх треба підходити з точки зору ефективності виробничо-господарської діяльності всього підприємства в цілому.

Для системності розгляду цього процесу є сенс представити його як сукупність окремих етапів циклу управління.

Увесь процес складається з двох стадій – стадії формування та стадії використання, тобто цей процес є процесом відтворення.

У свою чергу кожна стадія має певні етапи – планування, облік, контроль та регулювання. Причому ці стадії та етапи є універсальними для будь-якого виду фінансових ресурсів, тому що управлінські функції не змінюються. Такий підхід дає змогу системно розглядати управлінську діяльність в області управління фінансовими ресурсами.

Для визначення функцій управління фінансовими ресурсами застосуємо матричну форму (табл.2).

Таблиця 2 – Матрична форма функцій управління елементу системи фінансових ресурсів

Стадії процесу	1. Формування	$E_{1,1}$	$E_{1,2}$	$E_{1,3}$	$E_{1,4}$
		$E_{2,1}$	$E_{2,2}$	$E_{2,3}$	$E_{2,4}$
	2. Використання	планування	облік	контроль	регулювання
		Етапи управлінського циклу			

Дана форма дозволяє виділити різні комбінації функцій управління залежно від стадії процесу відтворення та етапу управлінського циклу, що дозволяє збільшити ефективність функціонування системи

фінансових ресурсів, а, як наслідок, також ефективність всього підприємства.

Для створення та успішного функціонування механізму формування фінансових ресурсів на підприємстві пропонується створення необхідних умов:

- інформаційні – наявність ефективного інструментарію для збору, аналізу і передачі інформації про фінансування;
- організаційні – дієздатна організація підприємства, яка одночасно і якісно реалізує всі етапи управлінського циклу;
- кадрові – здатність керівництва управляти підприємством стратегічно, в тому числі в області фінансових ресурсів відповідно до фінансової стратегії.

Механізм формування фінансових ресурсів як елемент фінансової стратегії може бути формалізовано представлений у вигляді алгоритмів і блок-схем.

Пропонується концептуальну модель механізму формування фінансових ресурсів представити як формалізовану поетапну послідовність дій (рис.4). Метою даної моделі є підвищення ефективності діяльності підприємства по всім напрямкам діяльності.

Обґрунтування напрямів роботи з фінансовими ресурсами та рішень, що приймаються рекомендується виконувати з використанням цільового підходу. Нижче розроблена ієрархічна послідовність актуальних проблем формування фінансових ресурсів у вигляді цілей та задач (рис.5).

Політика формування фінансових ресурсів як система стандартних правил рішення типових проблем при пошуку коштів потребує економічного обґрунтування, виходячи зі стратегічних і тактичних цілей підприємства, а також з умов господарювання та ринкової ситуації. Вплив частини факторів, що враховуються при розробці методики формування фінансових ресурсів підприємства, можна формалізувати, що дає змогу розробити алгоритми вибору джерел фінансування та використання фінансових ресурсів. Зображена ієрархічна послідовність включає взаємопов'язані й актуальні економічні завдання, що підлягають вирішенню на рівні підприємства в умовах діючого господарського механізму.

З позиції процесу прийняття планового рішення політику формування фінансових ресурсів можна класифікувати як задачу багатокритеріального вибору альтернатив джерел формування на основі відображення критеріїв, які забезпечують ефективну діяльність підприємства на конкретному відрізку часу, а в підсумку – досягнення генеральної цілі фінансування – отримання стійкого максимального прибутку

при оптимальному використанні ресурсів.

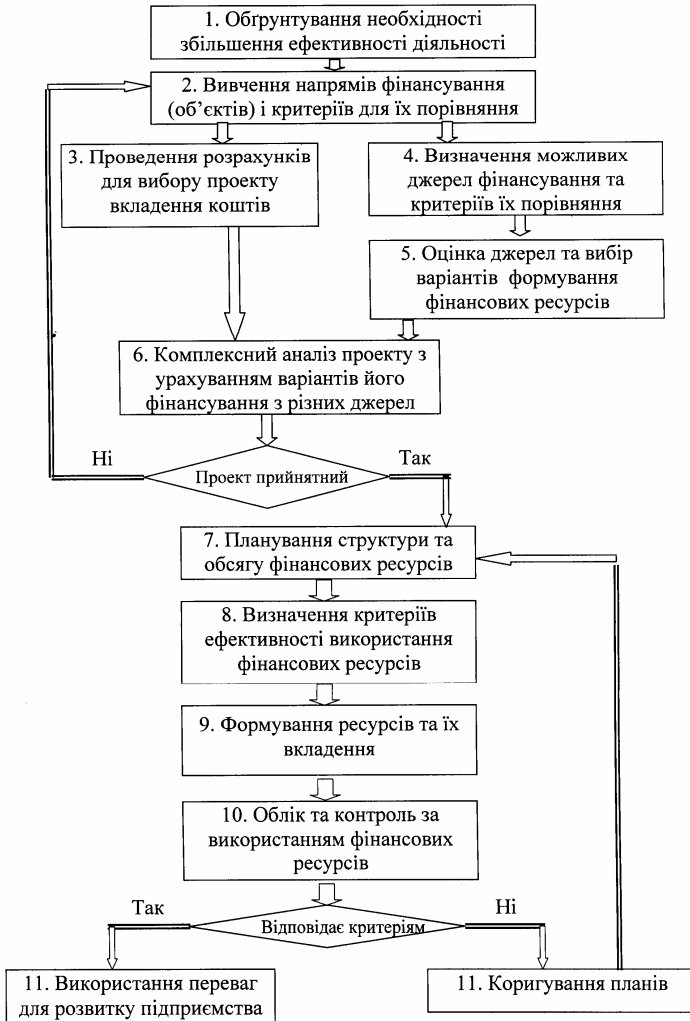

Рис.4 – Концептуальна модель механізму формування фінансових результатів

Таким чином, цільовий підхід є методологічною основою економічного обґрунтування політики формування фінансових ресурсів підприємства.

Рис.5 – Ієрархічна схема цілей, напрямів дій та завдань для створення механізму формування фінансового стану

При розробці сценаріїв механізму формування фінансових ресурсів необхідним є урахування інших господарських механізмів, таких як прогнозування розподілу прибутку, дивідендної, амортизаційної політики тощо.

Саме забезпечення ефективного фінансування (оптимальна структура джерел фінансування) є головною умовою формування інвестиційного портфеля підприємства. Оптимальний портфель підприємства передбачає з одного боку використання потенційних можливостей фінансування, а з іншого – їх ефективне використання. Формування портфелю полягає у пошуку екстремального значення певного показника при наявних обмеженнях. Його можна вирішити за допомогою цілочисельного програмування. Для практичної реалізації зазначених елементів введемо додаткові припущення: виплати не мають перевищувати надходження, джерела фінансування можуть бути використані не в повному обсязі, тривалість і час початку реалізації інвестиційного проекту можуть бути різними, грошовий потік проекту не змінюється при паралельному здійсненні інших проектів.

Головна мета процесу фінансування на промисловому підприємстві – максимізація прибутку. Для вирішення проблеми максимізації прибутку при оптимальному використанні ресурсів пропонується застосувати математичний механізм цілочисельного програмування [4, с.76]. Прибуток в кінцевій точці планування Pr_t утворюється як сальдо після урахування всіх витрат за проектами, які фінансуються, тобто:

$$Pr_t = \underbrace{p_{1t}^m m_1 + p_{2t}^m m_2 + \dots + p_{iT}^m m_i}_{\text{об'єкти фінансування}} + \underbrace{p_{1t}^n n_1 + p_{2t}^n n_2 + \dots + p_{jT}^n n_j}_{\text{джерела фінансових ресурсів}} + \sum_{t=0}^T (Iv_t - \varepsilon_t Y) \rightarrow \max \quad (2)$$

або

$$Pr_t = \sum_{i=1}^I p_{it}^m m_i + \sum_{j=1}^J p_{jt}^n n_j + \sum_{t=0}^T (Iv_t - \varepsilon_t Y) \rightarrow \max, \quad (3)$$

де t – час ($t=0, \dots, T$); Pr_t – прибуток на момент часу t , грн.; ε_t – елементи вектора структури прибутків на момент часу t ; Iv_t – інвестиції на момент часу t , грн.; i – індекс для i -го типу об'єкту фінансування ($i=1, \dots, I$); j – індекс для j -го типу джерела фінансових ресурсів

($j=1,...,J$); T – період планування; m_i – кількість реальних об'єктів фінансування; n_j – кількість джерел фінансових ресурсів; Y – рівень споживання; p_{iT}^m – платежі за i -м об'єктом на момент часу t , грн.; p_{jT}^n – платежі за j -м джерелом на момент часу t , грн.

Запропонований механізм має такі переваги: урахування різних джерел фінансових ресурсів та їх вартості; урахування можливості здійснення додаткових вкладень у разі наявності вільних коштів у підприємства; розрахунок всіх показників зроблено в одному часовому інтервалі. Ця модель дозволяє враховувати взаємозв'язок механізму формування фінансових ресурсів з фінансовим, бюджетним та іншими механізмами діяльності підприємства.

Для визначення ефективності функціонування механізму пропонується застосувати цільову функцію, що врахує витрати на кожен вид ресурсів та прибуток, який вони надають, з урахуванням ситуації.

Для цього використаємо матрицю (табл.1) та формули (2), (3). Інтегральна функція матиме вигляд:

$$\left. \begin{aligned} \Pi_t &= \sum_{i=1}^I p_{iT}^m m_i + \sum_{j=1}^J p_{jT}^n n_j + \sum_{t=0}^T (Iv_t - \varepsilon_t Y) \rightarrow \max \\ E_{ij} &= \sum E_{jm} + \sum E_{mi} \longrightarrow \max \end{aligned} \right\} \longrightarrow \max. \quad (4)$$

Даний вигляд означає, що кожна з функцій повинна прагнути до максимального ефекту, але їх сумарний ефект також повинен максимізуватися.

Таким чином, на всьому відрізку часу потрібно відслідковувати обидві функції та робити співставлення прибутку окремих напрямів фінансування, окремих джерел фінансування та їх комбінації, щоб отримати оптимальну структуру фінансових ресурсів та використовувати їх лише для привабливих об'єктів фінансової діяльності.

Тільки за таких умов є можливим отримання максимального інтегрального ефекту від функціонування механізму формування фінансових ресурсів та від їх використання на підприємстві, а це в свою чергу дозволяє отримати максимальний ефект від діяльності підприємства в цілому.

1. Балабанов И.Т. Финансовый менеджмент. – М.: Финансы и статистика, 1994. – 224 с.

2. Бланк И.А. Финансовый менеджмент. – К.: Ника-Центр, 1999. – 528 с.

3. Ковалев В.В. Введение в финансовый менеджмент. – М.: Финансы и статистика,

2001. – 768 с.

4. Кузнецов Б.Т. Математические методы и модели исследований операций. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 390 с.

5. Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. Финансы предприятий. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 343 с.

Отримано 07.02.2006

УДК 657.12

В.Ю.СВИТЛИЧНА, канд. екон. наук

Харківська національна академія міського господарства

ПРОБЛЕМИ ЦІЛЬОВОГО ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВІДОБРАЖЕННЯ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

Досліджуються сучасні проблеми функціонування житлово-комунального комплексу України. Особливу увагу приділено проблемам фінансування підприємств ЖКГ з боку держави, а також особливостям відображення операцій з цільового фінансування у бухгалтерському обліку досліджуваних підприємств.

Житлово-комунальний комплекс підприємств кожної країни призначений для забезпечення населення, підприємств та організацій необхідними житлово-комунальними послугами. Якісна організація житлово-комунальних послуг є життєво необхідною для функціонування міст та населених пунктів. Діяльність житлово-комунальних підприємств надзвичайно різноманітна: експлуатація житла, водопостачання і каналізація, міський транспорт, тепло- та електропостачання, зовнішнє освітлення та ін. Наукові дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, таких як І.Башмаков, І.Богуш, А.Дронь, Г.Онищук, А.Ряховська, К.Шрейбер [3, 4, 6-8, 10] та ін. присвячені розгляду багатьох аспектів функціонування ЖКГ.

Відсутність комплексного підходу до запровадження ринкових відносин у досліджуваній галузі, законодавчого забезпечення цього процесу, необхідних інституційних перетворень поряд із значною фінансовою нестабільністю, недосконалим механізмом забезпечення гарантій для залучення позикових коштів на фінансування капітальних інвестицій зумовлюють руйнування і кризовий стан цієї життєзабезпечуючої галузі. Відчутного загострення набуває проблема неефективного використання ресурсів. Незадовільний технічний стан основних фондів житлово-комунальних підприємств впливає на якість надання комунальних послуг. Окрім того, кризовий стан ЖКГ підсилюється неефективною системою управління, незадовільним фінансово-економічним станом галузі, високою собівартістю житлово-комунальних послуг, відсутністю дієвих економічних стимулів для зниження неви-